

Absztrakt- és programfüzet

18. Félúton konferencia

2022. október 13–14.

ELTE BTK A épület – Kari tanácsterem

Időpont:

2022. október 13–14. (csütörtök–péntek)

Helyszín:

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A. – Kari tanácsterem

A konferencia rendezői:

Bajzát Tímea Borbála

Kopcsák Róbert

Mayer Péter

Turcsik Bíborka

A szervezésben közreműködtek az ELTE BTK
Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet
tanszékeinek gyakornokai

A konferencia támogatója:

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola

PROGRAM

OKTÓBER 13. (CSÜTÖRTÖK DÉLELŐTT)

9.00–9.15 MEGNYITÓ

Tolcsvai Nagy Gábor, akadémikus, egyetemi tanár,
az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájának vezetője

9.15–10.00 I. PLENÁRIS ELŐADÁS

Bodó Csanád: Részvételi szociolingvisztikai
kutatás a nyelvi ideológiák metszéspontján

10.00–10.15 SZÜNET

SZEMANTIKA, PRAGMATIKA, DISKURZUS

Szekcióvezető: **Tátrai Szilárd**

10.15–10.45 **Virág Ágnes**: A magyar parlamenti aréna:
Figuratív eszközök együttműködése az átmenet
időszakának politikai karikatúráiban (1989–1998)

10.45–11.15 **Szymanowska-Cieply, Katarzyna**: Barna, fakó,
fehér, kék vagy inkább szürke? – a szürke állatszínnev
változatos jelentésköre

11.15–11.45 **Nagy Károly**: A nacionalizmus, ideológia
és hatalom megnyilvánulása török elnökök beszédeiben

11.45–12.45 EBÉDSZÜNET

OKTÓBER 13. (CSÜTÖRTÖK DÉLUTÁN)

NYELVTUDOMÁNY és ALKALMAZÁS I.

Szekcióvezető: **Gonda Zsuzsa**

12.45–13.15 **Simon Viktória**: A történelem szaktárgyhoz kapcsolódó szövegértés és olvasásstratégia-használat mérése középiskolás tanulók körében

13.15–13.45 **Könnyű Laura Krisztina**: A nyelvváltás motivációi a tanári megnyilatkozásokban – egy empirikus kutatás elméleti és módszertani háttere

13.45–14.15 **Havasi Zsuzsanna**: Metaforaazonosítás alkalmazása a nyelvi mérésben: magyar mint idegen nyelvi szövegértés-feladatok vizsgálata

14.15–14.45 **Tóth Arianna Teodóra**: Az érvelő esszé a középiskolai felvételin

14.45–15.15 **Csobády Csilla**: Helynév-szociológiai vizsgálatok kétnyelvű környezetben és oktatásban való alkalmazásuk

15.15–15.30 SZÜNET

NYELVTÖRTÉNET

Szekcióvezető: **Slíz Mariann**

15.30–16.00 **Sarnyai Vivien**: A pannonhalmi apátság alapítólevelének szórványrekonstrukciója

- 16.00–16.30 **Nagy Dóra:** A magyar esetrendszer leírása
Adámi Mihály nyelvmesterében – Kontrasztív
és nyelvtanítás-elméleti közelítések
- 16.30–17.00 **Gágó Zsófia:** Ősmagyar nyelvi kapcsolatok
az újabb őstörténeti kutatások tükrében

OKTÓBER 14. (PÉNTEK DÉLELŐTT)

10.00–10.45 II. PLENÁRIS ELŐADÁS

Vladár Zsuzsanna: Félreértések Sajnovics
Demonstrációja körül

10.45–11.00 SZÜNET

GRAMMATIKA

Szekcióvezető: **Pomázi Bence**

- 11.00–11.30 **Bodziony, Zuzanna:** Amikor nem csak egy válasz
helyes. A magyar névelők használata a lengyel
anyanyelvű magyarul tanuló egyetemistáknál
- 11.30–12.00 **Csényi Péter:** Defektivitás a magyarban:
igék felszólító és potenciális módja
- 12.00–12.30 **Pálinkás Balázs:** Rendhagyó szenvedő alakok
használata az orosz nyelvben

12.30–13.30 EBÉDSZÜNET

OKTÓBER 14. (PÉNTEK DÉLUTÁN)

NYELVTUDOMÁNY és ALKALMAZÁS II.

Szekcióvezető: **Bóna Judit**

13.30–14.00 **Gyenei Kornélia**: Megakadásjelenségek
tizedik évfolyamos tanulók gépelt szövegprodukción
folyamatában

14.00–14.30 **Bartha Blanka**: A morfológiai tudatosság
mérési és fejlesztési lehetőségei a szakközépiskolában

14.30–15.00 **Mocsári Bernadett**: Jelnyelvi jelfeldolgozási
mintázatok és -értelmezési kísérletek

15.00–15.30 **Csizmadia-Garami Judit**: Az orvosi
betegtájékoztató nyelvészeti elemzése – a beteg
számára kényelmetlen terápiás kezelések ajánlásakor

15.30–15.45 SZÜNET

15.45–16.00 ZÁRSZÓ

Farkas Tamás, habilitált egyetemi docens,
az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor
Intézetének igazgatója

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Bodó Csanád

ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti,
Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszék

Résztvételi szociolingvisztikai kutatás a nyelvi ideológiák metszéspontján

A résztvételi megközelítés nemcsak a társadalomtudományokban válik egyre általánosabbá, hanem a társas nyelv kutatásában is teret nyer (Bodó és mtsai 2022). Alig születtek azonban vizsgálatok arról, hogy a kritikai szociolingvisztika hogyan kapcsolódhat – ha egyáltalán kapcsolódhat – a résztvételiséghez, azaz a minél több érdekelt fél bevonásán és elkötelezettségén alapuló kutatáshoz, amely figyelemmel van a részvétel minőségére és szintjére (ideértve azok részvételét is, akiket hagyományosan kutatóknak neveznek). Előadásomban úgy érvelek, hogy egy ilyen kapcsolat akkor jöhet létre, ha a résztvevők egymással érintkezésbe lépő nyelvi ideológiáinak különbségei kerülnek a kutatás középpontjába, és a résztvevők közös résztvételi gyakorlatokon keresztül igyekeznek saját ideológiáikat egymással kapcsolatba hozni. Ezt két olyan szociolingvisztikai projektet bemutató esettanulmánnyal szemléltem, amelyek a moldvai magyar nyelvi revitalizációs program egykori és jelenkori résztvevőinek kortárs nyelvi gyakorlatait vizsgálták. Rámutatok arra, hogy a résztvevők a közös „ideológiai megmunkálás” (Gal–Irvine 2019) során a saját nyelvi gyakorlataikat érő kihívásokkal szembesültek; legyenek ezek akár a szociolingvisztikai hovatartozás és nosztalgia (Bucholtz 2003), akár a kisebbségi nyelvvel együtt vagy a kisebbségi nyelv nélkül fenntartott kisebbségi lét gyakorlatai.

Irodalom

- Bodó, Csanád – Barabás, Blanka – Fazakas, Noémi – Gáspár, Judit – Jani-Demetriou, Bernadett – Petteri, Laihonen – Lajos, Veronika – Szabó, Gergely 2022. Participation in sociolinguistic research. *Language & Linguistics Compass* 16(4): e12451.
- Bucholtz, Mary 2003. Sociolinguistic nostalgia and the authentication of identity. *Journal of Sociolinguistics* 7(3): 398–416.
- Gal, Susan – Irvine, Judith T. 2019. *Signs of Difference: Language and Ideology in Social Life*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vladár Zsuzsanna

ELTE BTK Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék

Félreértések Sajnovics Demonstrációja körül

A korai nyelvhasználat nemzetközileg is nagyra értékelt alapkérdése Sajnovics János Demonstrációja, amely 250 éve jelent meg. A mű először igazolta tudományosan a magyar nyelv rokonságát egy finnugor nyelvvel. A művet azonban mind a nyelvészetben, mind a laikus közvéleményben számos félreértés övezi.

Az előadásban három, egymással szorosan összefüggő kérdésre keresem a választ a filológia és a kutatómódszertan segítségével.

1. A mű keletkezése: előre eltervezett kutatás és/vagy Habsburg-összeesküvés?
2. Hogyan és miért írták át az első kiadás szövegét a második kiadásban?
3. Nyelvészeti vagy természettudományos munka-e a Demonstratio?

Az előadás rávilágít arra is, hogy a tudományos élet számos mai kérdésének (a szerzőség értelmezése, tudományetika, a tudományosság kritériumai, szakmai buborékok) előképét is megtaláljuk a mű és recepciója kapcsán.

SZEKCIÓELŐADÁSOK

Bartha Blanka

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

A morfológiai tudatosság mérési és fejlesztési lehetőségei a szakközépiskolában

A morfológiai tudatosság a szavak szerkezetének manipulálására irányuló képesség (Carlisle 1995; Török–Hódi 2015). Számos külföldi kutatás igazolja a tudatosság fejlesztésének fontosságát és a szövegértésre gyakorolt hatását (Gillon–Kirk 2009; Bernstein et al. 2020 stb.). Hazánkban az anyanyelv-elsajátítás korai szakaszaira korlátozódik a vizsgálata (Varga–Pásztor–Steklács 2019), így a középiskolás korú tanulók morfológiai tudatossága és annak fejlesztési lehetőségei feltérképezetlenek. A külföldi kutatások relevánsnak tekintik a morfológiai tudatosság mérését, fejlesztési lehetőségét és a szövegértési készségre gyakorolt hatását vizsgálni a felnőttkorig. A magyar anyanyelvű szakközépiskolás tanulók körében folytatott felmérés figyelemre méltó eredményeket hozhat a morfológiai tudatosság és a szövegértés fejlesztésének területén (Apel–Wilson–Fowler 2015; Binder–Tighe 2012).

Az előadásban bemutatott kutatás fő kérdése, hogy mérhető és fejleszthető-e a szakközépiskolás tanulók morfológiai tudatossága, valamint a tudatosság fejlesztése a tanulók szövegértési készségére fejlesztőleg hat-e. A kutatás résztvevői egy 30 és egy 28 fős 9. évfolyamos szakközépiskolás csoport tanulói, akik a vizsgálat fókusz- és kontrollcsoportját alkotják. A fókuszcsoportban a morfológiai tudatosság fejlesztése kb. három hónapig zajló folyamat volt tanórai keretek között. A két csoport

morfológiai tudatossága és szövegértési képessége a fejlesztés előtt és után is összehasonlításra került. A fejlesztéshez felhasznált különböző módszereket és feladattípusokat az előadás mutatja be.

A kutatás hipotézisei a következők:

1. A 9. évfolyamos szakközépiskolás tanulók morfológiai tudatosságának fejlesztésére alkalmasak az előadásban bemutatott módszerek és feladattípusok.
2. A morfológiai tudatosság fejlesztése pozitív hatással van a szövegértési készség fejlődésére.

A vizsgálat várható eredménye, hogy a morfológiai tudatosság mérése és fejlesztése pozitív hatással lesz a tanulók szövegértési készségére. Igazolhatja, hogy hazánkban is relevánsak lehetnek a középiskolás vagy annál idősebb korú tanulók morfológiai tudatosságának vizsgálatát célzó kutatások.

Irodalom

- Apel, K. – Wilson-Fowler, E. B. 2015. Influence of morphological awareness on college students' literacy skills: a path analytic approach. *Journal of Literacy Research* 47(3): 405–432.
- Binder, K. S. – Tighe, E. L. 2015. An investigation of morphological awareness and processing in adults with low literacy. *Applied Psycholinguistics* 36: 245–273.
- Carlisle, J. F. 1995. Morphological awareness and early reading achievement. In Feldman, Louis (ed.): *Morphological aspects of language processing*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 189–209.
- Gillon, G. T – Kirk, C., 2009. Integrated morphological awareness intervention as a tool for improving literacy. *Language, Speech and Hearing Services in Schools* 40: 341–351.
- Török Tímea – Hódi Ágnes 2015. A morfológiai tudatosság fejlődése, mérési lehetőségei és az olvasás-szövegértéssel való kapcsolata. *Anyanyelv-pedagógia* 8(1): <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=551> (Letöltés ideje: 2021. november 16.)

Bodziony, Zuzanna

Jagelló Egyetem (Uniwersytet Jagielloński)

Nyelvészet doktori program

Amikor nem csak egy válasz helyes.

A magyar névelők használata a lengyel

anyanyelvű magyarul tanuló egyetemistáknál

A magyar névelők használata azért jelent nagy nehézséget a lengyelek számára, mert az anyanyelvükben nincs névelő, más módon fejezhető ki a határozottság, illetve a határozatlanság. E nyelvek közötti különbség alapján is feltételezhető az, hogy a lengyel tanulók csak részlegesen ismerik a magyar névelők jelentést alakító potenciálját.

A bemutatandó kérdőíves kutatásban egy olyan feladat segítségével vizsgálom ezt a hipotézist, amelynek lényege, hogy 18 megadott mondat több lehetséges befejezése közül a válaszadóknak ki kellett választaniuk azt vagy azokat, amelyek értelmesnek hangzanak. A befejezések a határozottság kifejezésében különböztek egymástól: az egyikben határozott névelő, a másokban határozatlan névelő szerepelt, az utolsóban pedig a vizsgált főnévi egység névelőtlen volt. A kutatásban 29 magyar szakos lengyel hallgató vett részt válaszadóként, mindannyian legalább harmadévesek, ugyanis a vizsgálat szempontjából indokolt követelmény volt, hogy a nyelvtudási szintjük B1-esnél ne legyen alacsonyabb, azaz folyékonyan beszéljenek magyarul. A kérdőívet – kontrollcsoportként – 29 magyar anyanyelvű is kitöltötte. A kutatás tehát a magyarul tanuló lengyelek névelőhasználatát egy magyar anyanyelvű kontrollcsoport névelőhasználatához viszonyítva vizsgálta.

A kérdőíves kutatás során gyűjtött anyagnak köszönhetően megfigyelhető, hogy a lengyelek túlnyomó többsége egy adott mondat esetében csak egy megoldást tartott értelmesnek, legtöbbször a határozott névelős szerkezetet. A magyar válaszadók többsége viszont több megoldást is értelmesnek tartott: náluk egyik mondat esetében sem fordult

elő, hogy az egész csoport csak egy befejezést jelölt volna meg – szemben a lengyelekkel, akik az összes mondat egynegyed részénél egyetlen megoldást választottak. A két csoport közötti legnagyobb eltérések a kopulás szerkezetet tartalmazó mondatok esetében figyelhetők meg, illetve azokban, amelyekben tárgyként szerepelt a vizsgált főnévi egység.

Irodalom

- Bartnik, Artur 2015. Demonstrative or article? The case of ten in Polish. *Roczniki Humanistyczne* 63: 7-20.
- Imrényi András 2017. Mondattan. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 663–759.
- Kawecka Agata 2009. *Określoność/nieokreśloność w rozwoju języka bułgarskiego i serbskiego*. Łódź: Wydawnictwo Piktora.
- Lyons Christopher 1999. *Definiteness*. Cambridge University Press.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017. Jelentéstan. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 207–499.

Csényi Péter

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Elméleti nyelvészet doktori program

Defektivitás a magyarban: igék felszólító és potenciális módja

Kutatásom témája a magyar nyelv alaktani jelenségei közül az úgynevezett defektív vagy hiányos paradigmájú igék felszólító, valamint potenciális módú toldalékolása. A defektivitást empirikus vizsgálattal közelítem meg, tekintve, hogy a preskriptív anyanyelvoktatás megközelítése szerint a defektív alakok kerülendőek, egy, a korpuszokban korlátozottan hozzáférhető jelenségről beszélhetünk; a kutatás megszületését azonban éppen a hétköznapi nyelvhasználat során hallható defektív alakok megjelenése ösztönözte.

Az összesen 54 mondatból álló kérdőívemben kizárólag határozatlan, egyes szám harmadik személyű, felszólító, illetve potenciális módot kiváltó környezet szerepelt 15 általam kiválasztott defektív igetővel egy-egy mondatban, és 12 szabályos igetővel, amelyek azonos vagy hasonló fonotaktikai mintázattal rendelkeznek. A válaszlehetőségek között szerepelt a defektív vagy szabályos ige azon alakja, amelyben a fő végén magánhangzó-epentézis történik (pl. *csukoljon*); ahol ez a betoldás hiányzik (pl. *csukljon*); illetve *Egyik sem*.

A hiányos paradigmájú igék magyarázatára szolgáló elméleti kereteket és egyéb nyelvi példákat (Rebrus 2000; Szépe et al. 2004; Sims 2015) végigjárva egy korábban elvégzett, hasonló kísérlet eredményét sikerült reprodukálni (Lukács et al. 2008), miszerint a magyar igék ezen csoportjának defektivitása fonotaktikai okok miatt jelentkezik, tövek és toldalékok határán létrejövő mássalhangzócsoporthoz szonoritása befolyásolja azt, hogy a beszélők milyen hajlandósággal ragoznak el egy-egy defektív igét: minél kisebb a szonoritás mértéke, annál valószínűbb, hogy egy beszélő valamely alakot választotta ki az *Egyik sem* lehetőség helyett. A defektív alakok elfogadásában közrejátszhatnak a – magyar fonológiában egyébként is fellelhető – három mássalhangzó találkozását feloldó mechanizmusok (Siptár–Törkenczy 2000). A további hipotézisek közül egyet, az életkorral való interakciót sikerült bebizonyítani.

Irodalom

- Lukács, Ágnes – Rebrus, Péter – Törkenczy, Miklós 2008. Paradigmatic space and defectiveness in Hungarian – an empirical study. In Baerman, Matthew – G. Corbett, Greville – Brown, Dustman (eds.): *Defective Paradigms: Missing Forms and What They Tell Us*. Oxford: Oxford University Press. 85–102.
- Rebrus Péter 2000. Morfofonológiai jelenségek. In Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 763–949.
- Sims, Andrea D. 2015. *Inflectional Defectiveness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Siptár, Péter – Törkenczy, Miklós 2000. *The Phonology of Hungarian*. Oxford: Oxford University Press.

Szépe Judit – Gerstner Károly – Szende Tamás. 2004. *Csuklik, kotlik, hámlik. Megjegyzések a hiányos paradigmájú igék módjelzéséről. Magyar nyelv* 100(3): 358–367.

Csizmadia-Garami Judit

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

Az orvosi betegtájékoztató nyelvészeti elemzése a beteg számára kényelmetlen terápiás kezelések ajánlásakor

Számos kutatás igazolja, hogy az orvosok és a páciensek közötti kommunikáció nagy hatással van a terápiás döntési folyamatokra és a kezelés menetére (Bigi 2016; Kuna 2020). Kiemelten fontos szerepet játszik az egészségügyi szakember és a beteg közötti interakció a kellemetlen beavatkozások esetében.

Kutatásom célja olyan, elsődlegesen első konzultációs helyzetek megfigyelése és elemzése, amelyben a beteg számára kényelmetlen, szorongással, félelemmel járó kezelés megbeszélése zajlik, beleértve a szükséges beavatkozások előnyeinek, kockázatának áttekintését (pl. egy beavatkozás utáni egészségi állapot-javulás összehasonlítása a jelen állapottal; egy klausztrofóbiás beteg MR-vizsgálatra történő irányítása a pontos diagnózis felállításához). Vizsgálatom középpontjában azoknak a meggyőző, szuggesztív funkciójú nyelvi stratégiáknak a megfigyelése és leírása áll, amelyeket az orvos alkalmaz a konzultáció során (Kuna 2019; Varga 2011). Ilyen például a pozitív megerősítések ismétlése, a szünetek, a motiválás, az átkeretezés, a beteg „hozott” tudásának megismerésére való törekvés. Az elemzés hátterét a kognitív pragmatika adja (Tátrai 2011; Bigi 2016). A hosszú távú kutatásban 30 orvos–beteg interakciót elemezek,* a jelen esettanulmányban egyfajta problémafelvetésként két, hangfelvétellel rögzített konzultáció nyelvi stratégiáit vizsgál-

* Engedélyező hatóság: ETT-TUKEB; ügyiratszám: IV/3907-1/2021/EKU.

lom. A hanganyag átíratait Folker programmal készítettem (40 perc, 6384 szó, 521 forduló). Az interakciók belgyógyász szakorvos (női orvos) konzultációi egy női és egy férfi beteggel. Mindkét beteg klausztrofóbiás, a belgyógyász MRI-felvételek szükségességét kéri a pontos diagnózis felállításához.

A diskurzusok elemzése során vizsgálom az orvos nyelvi tevékenységében a tájékoztatás nyelvi jellemzőit, a pozitív és negatív pólus megjelenését a beszélgetések során (polarizálás), továbbá azt, hogy megjelennek-e explicit érzelmek a konzultáció során, és ha igen, azok milyen érzelemkezelési stratégiákkal társulnak a páciens és az orvos megnyilatkozásaiban; ezen túl a szuggesztív nyelvi kifejezések vizsgálatai is központi fontosságúak (pl. mivel lehetne könnyebbé tenni a beavatkozást).

Kutatási kérdéseim a következők:

1. Milyen nyelvi stratégiákat alkalmaz az orvos a kapcsolatépítésre és a szuggeszióra?
2. Megvalósul-e a közös döntéshozatal?
3. Milyen nyelvi stratégiák játszanak ebben szerepet?

Az előzetes eredmények szerint mindkét beszélgetés közvetlen, megnyugtató, türelmes hangvétellű volt, ami hozzájárult a konzultáció sikeréhez: a javasolt kezelést a páciensek elfogadták.

Megállapítható, hogy mindkét interakcióban az orvos beszélt többet – összefüggésben a konzultációk céljával is (meggyőzés, tájékoztatás). A doktornő megnyilatkozásaiban fontos szerepet kaptak azok az információk, amelyek a beavatkozás elviselhetővé tételére vonatkoztak (kiegészítő nyugtató bevétele, autogén tréning gyakorlása). A két konzultáció között különbségek is megmutatkoztak. Például az első konzultáció (K1, orvos – női beteg) időtartamban hosszabb volt, kevesebb szünet adatolható benne, és intenzív érzelmi reakciók figyelhetők meg. A második (K2, orvos – férfi beteg) beszélgetés rövidebb volt, ugyanakkor jóval több szünetet tartalmazott, ami szaggatottabbá, tagoltabbá tette a konzultációt. Ebben is megjelentek explicit érzelmi reakciók, azonban ritkábban, mint az első konzultáció esetében.

Irodalom

- Bigi, Sarah 2016. *Communicating (with) care. A linguistic approach to the study of doctor-patient interactions*. Amsterdam, Berlin, Washington: IOS.
- Kuna Ágnes 2019. *Nyelv, meggyőzés, gyógyítás. A meggyőzés nyelvi mintázatai a 16–17. századi orvosi receptben*. Budapest: Tinta Kiadó.
- Kuna Ágnes 2020. Változás az orvos-beteg kommunikációban. Változó szemlélet, módszer és gyakorlat. *Magyar Nyelvőr* 144(3): 280–303.
- Tátrai Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába*. Budapest: Tinta Kiadó.
- Varga Katalin (szerk.) 2011. *A szavakon túl. Kommunikáció és szuggesztió az orvosi gyakorlatban*. Budapest: Medicina Kiadó.

Csobády Csilla

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara

Magyar nyelv és irodalom oktatáselmélete doktori program

Helynév-szociológiai vizsgálatok kétnyelvű környezetben és oktatásban való alkalmazásuk**

Jelen kutatásom több előzetes munkára épül. Helynév-szociológiai vizsgálatot végeztem szülőfalumban, amelynek tapasztalatait szerettem volna beépíteni az oktatási folyamatba – ehhez a projektmódszer oktatási formáját választottam. A helynév-szociológiai kutatás Szlovákiában hiánypótló munkának számít, az oktatásban projektmódszerrel való alkalmazása egyedülálló.

A helynévkutatásba egyéb szlovákiai magyar településeket vonok be (öt választott község), amelyek a Rozsnyói járásban találhatók, többségében magyar nemzetiségűek által lakott falvak. Az összegyűjtött helynévanyag részét képezi majd a Magyar Nemzeti Helynévtár adatbázisának is. A helynév-szociológiai vizsgálatok során a szlovák–magyar kétnyelvű településeken azon nyelven kívüli tényezők szerepét vizsgálom,

** Collegium Talentum A jelen munkát Magyarország Collegium Talentum programja támogatta.

amelyek befolyásolják a kutatópontokon élő lakosok helynévismeretét. A változók közül tárgyalom az életkor, a nem, az etnikai hovatartozás, a foglalkozás, valamint a születési hely névismeretre gyakorolt hatását. Mindemellett a roma lakosság szinte minden vizsgált településen jelen van, ezért az ő nyelvváltozatuk is vizsgálható, ami hozadéka lehet ennek a kutatásnak. A magukat szlovák nemzetiségűnek és/vagy szlovák anyanyelvűnek valló lakosok közötti felmérés ugyancsak hiánypótló lehet a szocioonomasztikai kutatásban.

A projektmódszer még csak a szárnyait bontogatja néhány iskolában, így annak helyénvalóságát mindenképp hangsúlyozni szeretném, az elméletben felvázolt lehetőségeket további munkám során a gyakorlatban alkalmaznám egy választott szlovákiai magyar tananyelvű iskolában. Ezen tapasztalatok ötvöztetésével a kutatásaim alapján olyan módszertani eljárásokat dolgozok ki a toponimák oktatásával kapcsolatban, amelyeket alkalmazni lehet a tanítási folyamatban.

Irodalom

- Bauko János 2015. *Bevezetés a szocioonomasztikába*. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.
- E. Nagy Katalin – Szilágyi-Varga Zsuzsa – Kis Tamás 2022. *Bevezetés a helynévkutatásba*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. <https://mnytud.arts.unideb.hu/bevhnkut/index.htm> (Letöltés ideje: 2022. április 4.)
- E. Nagy Katalin 2021. *Empíria és teória a helynév-szociológiában*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Győrffy Erzsébet 2018. *Helynév-szociológia*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Verók Attila – Vincze Beatrix 2011. *A projektmódszer elmélete és gyakorlata*. Eger: Eszterházy Károly Főiskola. <https://docplayer.hu/2809955-A-projektmodszerek-elmelete-es-gyakorlataverok-attilavincze-beatrix.html> (Letöltés ideje: 2022. január 16.)

Gágó Zsófia

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Magyar nyelvészet doktori program

Ősmagyar nyelvi kapcsolatok az újabb őstörténeti kutatások tükrében

Előadásomban a disszertációm témáját mutatom be, külön kiemelve az eddigi eredményeimet és a kutatás további célkitűzéseit. A téma kiindulópontja egy újnak mondható elmélet (Türk 2017b), miszerint a honfoglalás nem egy hosszú letelepedésekkel járó folyamat, hanem pár évtized alatt végbemenő vándorlás volt. Eszerint a magyarok nem töltöttek el a Kubán-folyó vidékénél több száz évet, ahogy az eddigi nyelvészeti eredmények állították (Róna-Tas 1995). Az elmélet alapja, hogy a fent említett területen nem találtak magyarsághoz köthető leleteket (Türk 2017a: 35), sőt annak sincs nyoma, hogy bármilyen más népesség átkelt volna a Volgán a 6. századtól a 8. századig terjedő időszakban (Türk 2017b: 34). Így az a kérdés vetődik fel, hogy hol vehették át az ősmagyarok az ótörök jövevényszavakat, illetve hogyan érintkeztek a többi nép nyelvével, amelyeknek a magyar nyelvre való hatása bizonyított.

Az előadás során ebből a koncepcióból kiindulva végigkövetem az ősmagyar kor különböző szakaszait – összevetve azzal, hogy a korszakok során mely népekkel, nyelvekkel érintkezhetett a magyarság, a korábbi értelmezésekre nézve milyen hatása lehet a gyors vándorlásnak.

Az eddigi eredményeimből az következik, hogy a Volga–Káma vidéke mint az ótörök jövevényszavak átvételi helyszíne, illetve az ugor kori érintkezés sem zárható ki. Az előadás második felében a nyelvi változásra helyezem a hangsúlyt. A gyors vándorlás elmélete azt feltételezi, hogy a magyar nyelv szókincse kétszeresére nőtt 40-50 év alatt. Így körbejárom azt a kérdést is, hogy egy nép életében lehetséges-e ilyen fokú nyelvi, életmódbeli változás ilyen rövid idő alatt.

Kutatásom további célja a szakirodalom bővítésének segítségével megvizsgálni a többi néppel, nyelvvel való kapcsolódást az ősmagyar kortól a honfoglalásig terjedő időszakban, feldolgozni az idekapcsolódó történelmi forrásokat, az avarok és az őtörök jövevényszavak kapcsolátát, belevéve a néprajz és archeogenetika eddigi eredményeit. Módszer-tani szempontból is sajátos a téma sokrétűsége révén. A felmerülő kér-déseket, problémákat táblázatban, tematikusan elrendezve látható át, merre érdemes elindulni, illetve hogy miben és miben nem értenek egyet a tudományterületek.

Összességében az előadás azt a kutatási témát járja körül, hogy a nyelvtörténet szempontjából hogyan lehet összeegyeztetni az új elmé-letet a meglévő tudásunkkal. Aktualitása miatt a nyelvészeknek is újra át kell gondolniuk a biztosra vélt kutatások eredményeit, nagyobb hang-súlyt fektetve a társtudományok közötti szakmai együttműködésre.

Irodalom

- Róna-Tas András 1995. Nyelvtörténet és őstörténet. In Róna-Tas András: *A ma-gyarság korai története*. Szeged: JATE Magyar Őstörténeti Kutatócsoport. 199–202.
- Türk Attila 2017a. A honfoglalás kori régészeti hagyatékkal kapcsolatot mutató keleti lelőhelyek. In Sudár Balázs – Petkes Zsolt (szerk.): *A honfoglalók vi-selete. Magyar őstörténet I.* Budapest: Helikon Kiadó – MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport. 36–64.
- Türk Attila 2017b. Kárpátoktól keletre: A korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedben In Sudár Balázs – Petkes Zsolt (szerk.): *A honfoglalók vi-selete. Magyar őstörténet I.* Budapest: Helikon Kiadó – MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport. 27–35.

Gyenei Kornélia

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

Megakadásjelenségek tizedik évfolyamos tanulók gépelt szövegprodukciós folyamatában

Az írásnak a mindennapi életben betöltött szerepe ellenére az írásprodukción a nyelvi folyamatok pszicholingvisztikai vizsgálatakor háttérbe szorul, a szakirodalom a hangsúlyt a spontán beszéd kutatására helyezi. Gyakorló magyar szakos pedagógusként azt tapasztalom, hogy az írott szövegprodukción során jelentkező nyelvi megakadások vizsgálata hozzájárulhat a tanulók tudatosabb szövegalkotási készségének fejlesztéséhez. A megakadásjelenségek definiálása a tudományban nem egységes (Gósy 2003). Az előadásban bemutatott kutatás az írásfolyamatnak olyan hibáit érti a fogalom alatt, amelyek a megnyilatkozó szándékától függetlenül szakítják meg a folyamatos szövegprodukción.

A kutatás célként tűzte ki az írásprodukción során jelentkező megakadásjelenségek kategorizálhatóságának és gyakoriságának a feltérképezését, illetve egy írásbelimegakadásjelenség-gyűjtemény létrehozását. Megközelítőleg 6339 szónyi, 27 861 s hosszúságú szövegalkotási folyamat megakadásait vizsgálja azok típusa és előfordulási gyakorisága szerint. Az adatközlők 10. évfolyamos tanulók (10 fő), akik előre megadott témában fogalmazást írtak számítógép segítségével. A szövegek produkciós folyamatát a tanulók képernyővideó segítségével rögzítették Loom alkalmazással, videó formátumban, anonim módon. Az így elkészült videókon nyomon követhetők az írásfolyamatban történő hibázások és megtorpanások, amelyek az ELAN videóannotáló szoftver segítségével kerültek feldolgozásra. A vizsgálat 1001 db megakadást rögzített.

A kapott eredmények alapján az adatközlők által produkált megakadásminták jelentős eltéréseket mutatnak egyénenként. A tanulók fogalmazásalkotási módszere és képessége jelentősen eltérő. A különbség

csökkentése tanórai keretek között indokolt. A vizsgálat tapasztalatai alapján elmondható, hogy a tanulók írásbeli megakadásjelenségeinek vizsgálata lehetőséget teremt egy szövegalkotási képességet fejlesztő módszertani útmutató kidolgozására.

Irodalom

- Berg, T. 2002. Slips of the typewriter key. *Applied Psycholinguistics* 23. 185–207.
- Ellis, A. W. 1988. Modelling the writing process. *Language and Cognitive Processes* 3(2): 99–127.
- Gósy Mária 2005. *Pszicholingvisztika*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Gósy Mária 2012. Sorozatmegakadások mintázata a spontán beszédben. *Beszédkutatás* 2012. 107–131.
- Wells, F. L. 2014. On the psychomotor mechanisms of typewriting. *The American Journal of Psychology* 27(1): 47–70.

Havasi Zsuzsanna

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Magyar nyelvészet doktori program

Metaforaazonosítás alkalmazása a nyelvi mérésben: magyar mint idegen nyelvi szövegértés-feladatok vizsgálata

A nyelvtanulás és a metaforikusság kapcsolatának vizsgálata elterjedt; a második nyelvek oktatásban és a gyermekek nyelvelsajátításában egyenesen metaforakompetenciáról esik szó. A munkák általában a fogalmi metafora elméletéből (Kövecses 2005, Lakoff 2006/1993) indulnak ki. Az angol nyelv tanításának szakirodalma (l. pl. Chen–Lai 2015) mellett Palágyi (2016) a magyar idegen nyelvként történő oktatásában is a kognitív metaforaelmélet alkalmazását látja gyümölcsözőnek.

Kevesebb figyelmet kapott azonban, hogy a tanulók szövegértési folyamataira, ehhez kapcsolódóan a nyelvi mérésre hogyan hathat a metaforikusság – a kérdéskört a metaforák pontos azonosítása alapozhatja meg. Előadásom célja, hogy feltárja, a metaforakompetenciára milyen

mértékben kell támaszkodni olvasott szöveg értését mérő vizsgafeladatok sikeres megoldásához. Az előadás azokra a lexikai nehézségekre fókuszál, amelyeket a fogalmi metaforák nyelvi megvalósulásai jelentenek, ezért alapját a MIPVU-módszer (Steen et al. 2011) magyar nyelvre kidolgozott adaptációja, a MetalD-módszer (Simon et al. 2019) adja, amely egy objektív eszközt kíván teremteni annak meghatározására, hogy a szövegekben melyek a potenciálisan metaforához kapcsolódó kifejezések.

„A mese [...] a családi kötelékeket is erősítheti” – például ezt az információt kellett lokalizálni a 2016. októberi magyar mint idegen nyelv (MID) érettségén a meseolvasás jótékony hatásairól szóló kérdésre válaszolva. Mivel az *erősít* elsődleges jelentésével ellentétben itt nem testi erő növeléséről, hanem ennek megfeleltethetően kapcsolat jobbá tételéről van szó, a *kötelék* esetében pedig hasonlóképpen nem fizikai, hanem lelki kapcsolat értendő (vö. ÉKsz.²), ezek metaforához kapcsolódó kifejezésnek tekinthetők, a vizsgázónak pedig metaforakompetenciájára kell támaszkodnia az információ megértéséhez.

A tervezett előadásban két, metaforikusság szempontjából annotált, B1 szintnek megfeleltethető érettségi vizsgafeladaton szemléltetem a MetalD-módszer alkalmazását, egyszersmind áttekintem a szövegek és az ezekhez csatolt kérdések metaforához kapcsolódó kifejezéseit és azok szerveződését. Összesen öt vizsgafeladat példaanyagának bemutatásával vállalkozom annak feltárására, hogy mely pontokon számíthat a diákok metaforikus kompetenciája, és ez az adható pontszámok alapján milyen mértékben befolyásolhatja az olvasott szöveg értését mérő vizsgafeladatok sikerességét.

Korunkban nem újdonság, hogy a nyelvtanítás nem csupán a grammatika és a szókincs oktatását jelenti – az előadás azonban a metaforaazonosításhoz kapcsolódó hozadékok mellett újabb adalékul szolgálhat ahhoz, hogy a jó szövegértéshez milyen egyéb készségek szükségeltethetnek.

Irodalom

- Chen, Yi-chen – Lai, Huei-ling 2015. Developing EFL learners' metaphoric competence. *IRAL* 53: 415–438.
- ÉKsz.² = Pusztai Ferenc (főszerk.) 2003. *Magyar értelmező kéziszótár*. [2., átdolgozott kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kövecses Zoltán 2005. *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Budapest: Typotex Kiadó.
- Lakoff, George 2006/1993. Conceptual metaphor. The contemporary theory of metaphor. In Geeraerts, Dirk (ed.): *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 185–238.
- Palágyi László 2016. A kognitív metaforaelmélet alkalmazása a magyar mint idegen nyelv oktatásában. In Váradi Tamás (szerk.): *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből. X. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 69–80.
- Simon Gábor – Bajzát Tímea Borbála – Ballagó Júlia – Havasi Zsuzsanna – Roskó Mira – Szlávich Eszer 2019. Metaforaazonosítás magyar nyelvű szövegekben: egy módszer adaptálásáról. *Magyar Nyelvőr* 143(2): 223–247.
- Steen, Gerard J. – Dorst, Aletta G. – Herrmann, Berenike J. – Kaal, Anna A. – Krennmayr, Tina – Pasma, Trijntje 2011. *A Method for Linguistic Metaphor Identification. From MIP to MIPVU*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Könnyű Laura Krisztina

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

A nyelvváltás motivációi a tanári megnyilatkozásokban – egy empirikus kutatás elméleti és módszertani háttere

Az idegen nyelvi órák módszertanában meghatározó, hogy a tanár a célnyelven vezeti a tanórát, ám a tanári megnyilatkozásokban a nyelvtanulók idegennyelv-ismereti szintjéhez igazodva megjelennek anyanyelvi elemek is (Tódor 2005). Az előadás egy diskurzuselemzési kutatás elméleti és módszertani keretét vázolja fel, amely a nyelvváltás motivációit vizsgálja a tanár magyarázó megnyilatkozásaiban német mint idegen

nyelvi órán. Az előadás célja a kutatás adatfelvételi szakaszának elméleti és módszertani megalapozottságának az előkészítése, valamint a kutatás adatfelvételi szakaszának alapjául szolgáló, szelektív hospitálási jegyzőkönyv és a tanórafelvételek elemzési szempontjainak a bemutatása. Az elméleti szakasz kulcsfogalma az idegen nyelvi órán jellemző kódkeverés jelensége, amelyhez különböző diskurzusstratégiák kapcsolódhatnak (Gumperz 1982). A kódkeverés jelensége elsősorban a diskurzus struktúrája alapján jellemezhető: megjelenhet makroszinten (például óraszervezéssel kapcsolatos megnyilatkozásokban) és mikroszinten (bizonyos nyelvi helyzetekben referenciaként, illetve egyértelműsítő jelentésadó kommunikációs stratégiaként lexikai elemek magyarázatakor) (Brice 2000, Pléh 2012, Üstünel 2016). A kutatás eszközéül szolgáló szelektív hospitálási jegyzőkönyvben vizsgálati szempontként a tanóra didaktikai feladataival összefüggésben jelenik meg a kódkeverés mint referencialitás, mint óraszervezés és mint diskurzusstratégia (Boronkai 2009, Falus 2003, Roger–Bull–Smith 1988, Sacks et al. 1974, Üstünel 2016). A kutatás eredménye egy olyan vizsgálati szempontsor kidolgozása, amely alkalmas német nyelvi tanórafelvételek annotálására és szegmentálására a kódkeverés jelenségének szempontjából. A kutatás adatfelvételi szakaszának első részében 50 német nyelvi óra jegyzőkönyves óramegfigyelési vizsgálata valósul meg. A kutatás második része 20, A1–A2 szintű nyelvi csoport német nyelvi órafelvételének elemzése a kódkeverésnek mint diskurzusstratégiának a megvalósulási formái alapján: szóelőhívás, fordítás, tanári kérdés, szóátadás, diskurzusjelölők használata.

Irodalom

- Brice, Alejandro 2000. Code Switching and Code Mixing in the ESL Classroom: A Study of Pragmatic and Syntactic Features. *International Journal of Speech-Language Pathology* 2(1):19–28.
- Boronkai Dóra 2009. *Bevezetés a társalgáselemzésbe*. Budapest: Ad Librum Kiadó.
- Falus Iván 2003. *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Gumperz, John 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pléh Csaba 2012. *A társalgás pszichológiája*. Budapest: Libri Könyvkiadó.
- Roger, Derek – Bull, Peter – Sally, Smith 1988. The Development of a Comprehensive System for Classifying Interruptions. *Journal of Language and Social Psychology* 7(1): 27–34.
- Sacks, Harvey – Schegloff, A. Emmanuel – Jefferson, Gail 1974. A Simplest Systematics for the Organisation of Turn-Taking for Conversation. *Language* 50(4): 696–735.
- Tódor Erika Mária 2005. A kódváltás és az aszimmetrikus kétnyelvűség nyelvpedagógiai összefüggései. *Magyar Pedagógia* 105(1): 41–58.
- Üstünel, Eda 2016. *EFL Classroom Code-Switching*. London: Palgrave Macmillan.

Mocsári Bernadett

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

Jelnyelvi jelfeldolgozási mintázatok és -értelmezési kísérletek

A jelen kutatás célja, hogy komplex módszertan alkalmazásával, kísérletesen vizsgálja a társas viszonyok, humán csoportok jelnyelvi megkonstruálásának ikonikusságát (Taub 2001).

A kognitív metaforaelmélet (és ennek keretében a testesültség, a képi sémák elméletének alkalmazása) a hangzó nyelv számtalan kifejezésének motiváltságát helyezte új keretbe. Az elmélet a jelnyelv esetében is segíthet megérteni a képi séma működésén alapuló motivációt (Taub 2012; vö. Tolcsvai Nagy 2017a: 45–47, 2017b: 256–257; Benczes–Kövecses 2016) és bizonyos mértékben az adott jel jelentésének ki-terjesztését is.

A kísérletbe bevont négy L1-es és egy L2-es jelnyelvhasználó személynek – általa korábban nem ismert, idegen jelnyelvi jelekre vonatkozóan – kellett jelentésadást végeznie. A vizsgálat egy online kérdőívből és egy fókuszcsoportos beszélgetésből állt. A kérdőív összesen 16, a flamand és a francia jelnyelvből válogatott jelnyelvi jelvideót tartalmazott.

A kísérlet hipotézisei a következők voltak:

1. A körforma és az 'embercsoport' jelentés között asszociatív viszony létesül.
 - a. Az olyan jelek esetében, amelyeknek a kivitelezésében megjelenik a körforma, nagyobb százalékban fordul elő 'embercsoport' jelentés a jelentésadási kísérletekben.
 - b. Az olyan jelek esetében, amelyekben nem jelenik meg a körforma, nem lesz 'embercsoport' jelentés a jelentésadási kísérletekben.

Az 1a részhipotézisnek megfelelő jeleknél a válaszok 70%-ában érkezett 'embercsoport' jelentésű kifejezés. A körformát nem megjelenítő, eredetileg 'embercsoport' és nem 'embercsoport' jelentésű jeleknél nem érkezett 'embercsoport' jelentésadási kísérlet (l. 1b részhipotézis).

A fókuszcsoportos beszélgetés alátámasztotta, hogy a kognitív műveletek (metaforikus és ikonikus kapcsolatok keresése, begyakorlott jelentéskiterjesztési útvonalak sémaszerű alkalmazása) is szerepet játszottak a jelentésadásban.

A feltárt összefüggések segíthetnek a jelnyelvi tolmácsok munkájában, amely nagyfokú vizuális kreativitást és ügyfél iránti érzékenységet igényel, továbbá hasznosulhatnak a jelnyelvoktatásban is.

Irodalom

- Benczes Réka – Kövecses Zoltán 2016. *Kognitív nyelvészet*. [Digitális kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó. (Letöltés ideje: 2021. február 8.)
- Pfau, Roland – Steinbach, Markus – Woll, Bencie (szerk.) 2012. *Sign Language. An International Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Taub, Sarah 2001. *Language from the body: iconicity and metaphor in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taub, Sarah 2012. Iconicity and metaphor. In Pfau, Roland – Steinbach, Markus – Woll, Bencie (eds.): 2012. *Sign Language. An International Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton. 388–412.
- Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2017. *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017a. Bevezetés. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 23–71.

Tolcsvai Nagy Gábor 2017b. Jelentéstan. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 207–499.

Nagy Dóra

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

A magyar esetrendszer leírása Adámi Mihály nyelvmesterében – Kontrasztív és nyelvtanítás-elméleti közelítések

A magyar mint idegen és környezeti nyelv oktatásának a 18. század elejétől, Bél Mátyás Ungarische Sprachmeister című nyelvmesterétől kezdve meghatározó szegmensét képezik a német anyanyelvűeknek írt magyar grammatikák, nyelvkönyvek, amelyek nyelvtanítás-elméleti, kontrasztív tipológiai, nyelvtörténeti és művelődéstörténeti szempontból egyaránt fontosak. Ezeknek a munkáknak csupán kis része ismert a szakma előtt, a téma jelentősége ellenére – néhány résztanulmánytól eltekintve – máig feldolgozatlan.

A magyar mint idegen nyelv oktatásának kezdeti korszakát 1720 és 1800 közé tehetjük (Éder 1983: 309). Ebben az időszakban kezdődik a magyar mint anyanyelv és a magyar mint idegen nyelv oktatásának tudatos elkülönítése. A korszak egyik meghatározó nyelvtanítója Adámi Mihály, akinek nyelvészeti munkásságába az utókor az Ausführliche und neuerläuterte ungarische Sprachkunst... vizsgálatán keresztül nyerhet mélyebb betekintést. Adámi behatóan tárgyalja a magyar névszókhoz kapcsolható esetragokat és esetrag értékű posztpozíciókat.

A magyar nyelvben a névszóragok bősége egy olyan sajátos jegy, amelynek tanítása módszertani nehézséget okozhat a nem dominánsan agglutináló anyanyelvű tanulóknak, ezért a német ajkúaknak írt nyelvkönyvekben való megjelenítésüket mindenképp érdemes alapos vizsgálódás tárgyává tenni. Bár Adámi még a Debreceni Grammatikától és Verseghy 1816-os nyelvtanától eltérően latin–német terminológiai keretben

(hol négy, hol pedig a vokatívusszal együtt hat esetet említve) vizsgálja a magyar névszói paradigmát, valójában szinte minden esetragot és esetragfunkciójú névutót is számba vesz.

Kutatásaim során az Adámi-mű vizsgálata jó előkészítő esettanulmánynak bizonyult. A korpusz kontrasztív, azaz a magyar és a német esetrendszer közötti különbségekre és hasonlóságokra fókuszáló vizsgálata grammatika- és nyelvtanítás-történeti szempontból egyaránt sokat ígérő.

Irodalom

- Antal László 1977. Hány esetünk van? In: *Egy új magyar nyelvtan felé*. Budapest: Magvető Kiadó.
- Éder Zoltán 1983. Fejezetek a magyar mint idegen nyelv oktatásának történetéből. *Magyar Nyelvőr* 107(3): 309.
- Kiefer Ferenc 1987. A magyar főnév esetei. *Magyar Nyelv* 83: 481–486.
- Ladányi Mária 2007. *A morfológiai esetfogalmon túl: az eset mint forma és mint funkció*. (Konferenciaelőadás, III. Félúton konferencia, 2007. április 26.) <http://ladanyi.web.elte.hu/esetea.html> (Letöltés ideje: 2022. augusztus 25.)
- Szűcs Tibor 1999. *Magyar–német kontrasztív nyelvészet a hungarológiában*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Nagy Károly

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola

Nyelvpedagógia és angol alkalmazott nyelvészet doktori program

A nacionalizmus, ideológia és hatalom megnyilvánulása török elnökök beszédében

Jelen tanulmány a kritikai diskurzuselemzés elméletét használva Mustafa Kemal Atatürk és Recep Tayyip Erdoğan török elnökök diszkurzív stratégiáit vizsgálja, hogy felhívja a figyelmet Törökország múltbeli és jelenlegi helyzetére, valamint hogy rávilágítson a nyelvhasználat ideológiai

különbségeire és rejtett jelentéstartalmaira. Célja az ideológia, a hatalom és a nacionalizmus megnyilvánulásainak feltárása és összehasonlítása Atatürk 1933. október 29-én, a Török Köztársaság 10. évfordulóján elmondott beszédének (528 szó) és Erdoğan 2014. március 31-ei helyhatósági választások eredményéről szóló balkonbeszédének (1699 szó) angol verziójában. Mindkét beszéd győzelmi beszédnek tekinthető, mivel Atatürk a saját sikeréről, a Török Köztársaság megalapításáról emlékezik meg benne, Erdoğan pártja pedig megnyerte a 2014-es helyi választásokat. Az eredeti elemzés az angol nyelven írt, hivatalos fordításokat vette alapul, és az elemzés is angol nyelven történt.

Az elemzés módszertanilag három szakaszból áll. Először kvalitatív tartalomelemzésre kerül sor a kategóriák kialakulása/kialakítása érdekében (Bryman 2004), amelyhez releváns szövegrészek lesznek kiválasztva. A jelen kutatás főként arra összpontosít, hogy a politikusok hogyan szólították meg a törököket, illetve hogy miként hivatkoztak az országra. A második szakasz a diskurzustörténeti megközelítés (Reisigl-Wodak 2016) alkalmazása, a beszédek argumentatív témáinak és a hozzájuk kapcsolódó diszkurzív stratégiáknak a feltárása, amelyek fókuszában (1) a referenciális stratégia, (2) a prédikációs stratégiák, (3) az érvelési stratégiák, (4) a perspektiválás és (5) az intencionalizálás állnak (Meyer 2001: 27). A harmadik lépés a beszédek vizsgálata az ideológiai négyzetmodell (van Dijk 1998) felhasználásával, amely a belső és külső csoportok változatos ábrázolásaival foglalkozik. A fent említett csoportokra ideológiai névmások (*mi* és *ők* vagy *mi* vs. *ők*) prototipikus terminusaival utalnak, jelezve a diskurzus alapjául szolgáló ideológiai struktúrát (van Dijk 2011).

A kvalitatív tartalomelemzésből kiderül, hogy a nemzeti identitástudat különböző típusú kulturális értékeken keresztül jön létre, mint például a nemzet, a vallás és az etnikum. Atatürk beszéde szekuláris elemeket tartalmaz, és az etnicitás csak a törökökre („*mi*”) vonatkozik, míg Erdoğan beszédét inkább nonszekuláris utalások jellemzik, és a nemzet fogalma minden türk régióra kiterjed. A diskurzustörténeti megközelítés

a két politikus ideológiai jellemzőit mutatja be a felelősség és a felelősség áthelyezésének stratégiáin keresztül: racionalizálás, legitimálás, lealacsonyítás/trivializálás, megszüntetés. Az ideológiák tekintetében az ideológiai négyzetmodell segítségével kiderül, hogy Atatürk számára a kívülálló csoportok a Törökországtól eltérő országok, habár míg ő riválisokként hivatkozik rájuk, Erdoğan a kívülálló csoportok („ők”) körét kiterjeszti az ellenzékre (az ellenzéki szavazókra, a médiára és Fetullah Gülenre mint Törökország megszállóira).

Az eredmények azt mutatják, hogy a nacionalizmus, az ideológia és a hatalom elemei különféle megkülönböztető nyelvi és strukturális szinteken azonosíthatók a politikai beszédekben. A három említett módszer a többszempontú elemzés fontosságára hívja fel a figyelmet a tematika-alapú vizsgálatokban, mint például: makrotematika, argumentatív toposz/tematika és ideológiai tematika.

Irodalom

- Fairclough, N. – Wodak, R. 1997. Critical discourse analysis. In van Dijk, Teun A. (ed.): *Discourse as social interaction – Discourse studies: A multidisciplinary introduction*. (Vol. 2.) London: SAGE Publications. 259–283.
- Reisigl, M. – Wodak, R. 2016. The discourse-historical approach (DHA). In Wodak, R. – Meyer, M. (eds.): *Methods of Critical Discourse Studies* 3. 23–61.
- van Dijk, Teun A. 1998. *A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE Publications.
- van Dijk, Teun A. 2011. Discourse and Ideology. In van Dijk, Teun A. (ed.): *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London: SAGE Publications. 379–407.
- Wodak, R., – Meyer, M. 2001. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications.

Pálinkás Balázs

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Orosz nyelvészet doktori program

Rendhagyó szenvedő alakok használata az orosz nyelvben

A jelen előadásban két, az orosz nyelvben szórványosan használt, illetve viszonylag ritkán előforduló szenvedő alakot veszek górcső alá: a folyamatos szemléletű igéből képzett múlt idejű szenvedő melléknévi igenév rövid alakját (pl. *книга читана, письмо писано*) és a befejezett szemléletű igéből képzett *-ся* morfémas igei passzívet (pl. *комната осветилась лампой, земля освежилась дождем*). A nyelvoktatásban rendszerint nem érintik a fent említett passzív alakokat, és a szakirodalomban is rendkívül csekély figyelmet szentelnek nekik – ezt pótolandó a kutatásomban igyekszem mélyebb betekintést nyerni ezen formák jellemző használatába és aspektuális jelentéseibe az Orosz Nemzeti Korpuszból (НКРЯ) vett statisztikák és példamondatok segítségével. A feltárt eredményeket potenciálisan felhasználhatónak tekintem a nyelvoktatás magasabb szintjein, a nem kanonikus passzív szerkezetek tárgyalása során.

A folyamatos szemléletű igéből képzett múlt idejű szenvedő melléknévi igenév rövid alakjának használata az НКРЯ adatai alapján 1800-tól napjainkig folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, és jelentősen ritkábban fordul elő, mint a befejezett igealakú megfelelője. Jellemző rá a stilisztikai jelöltség; használata archaikus érzetet kelt (mindezt orosz anyanyelvű adatközlőim is megerősítették), és sokszor idiomatikus frázisokban jelentkezik (pl. *закон ему не писан; вилами на/по воде писано*). A példák elemzése azt mutatja, hogy a vizsgált alakok a centrum-periféria elve szerint mint nem reguláris alakok egyre inkább a „passzívum” fogalmi mező perifériájára szorulnak. A folyamatos participiális passzív alak kizárólag általános tényközlő aspektusjelentéssel bír, ellenében a befejezett szemléletű igei megfelelőjével, amelyben konkrét tényközlő vagy statális jelentés realizálódhat.

A befejezett szemléletű igéből képzett -ся morfémas igei passzív szerkezetekben legtöbbször élettelen tárgyak töltik be a logikai alany és a logikai tárgy szerepét, és sokszor természeti jelenségek leírására használják (pl. *небо затянулось тучами*). Rendszerint konkrét tényközlő aspektuális jelentés valósul meg bennük, amelyben a cselekvés eredménye fennáll a beszéd pillanatában is. Az itt említett grammatikai alak nemcsak a passzivitás jegyeit viseli magán, hanem a visszaható jelentés egy bizonyos típusának sajátosságait is (l. Виноградов 1986), mindazonáltal az osztályozást illetően a szemantikai szubjektum jelenléte (eszk. háttározós eset) a passzív szerkezet mellett szól.

Irodalom

- Бондарко, А. В. 2001. *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Гаврилова, В. И. 1998 = Краткое причастие на -н/-т как форма статального вида страдательного залога. – *Типология вида: проблемы, поиски, решения*.
- Падучева, Е. В. 2010. Событийное и статальное значение глаголов совершенного вида в русском языке. – *Проблемы грамматики и типологии. Сборник статей памяти В.П.Недялкова*. Москва: Знак. Школа «Языки русской культуры».
- Пете, И. 1988. *Морфология русского языка в сопоставлении с венгерским*. Будапешт: Танкёньвкиадо.
- Виноградов, В. В. 1986. *Русский язык. Грамматическое учение о слове*. Изд. 3-е. Москва: Высшая школа.

Sarnyai Vivien

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Magyar nyelvészet doktori program

A pannonhalmi apátság alapítólevelének szórványrekonstrukciója

Történelmünk talán egyik leghíresebb oklevele az 1001-re datált, Szent István által a pannonhalmi apátság részére kiadott alapítólevél. Széles

körben ismertté első királyunk benne elhelyezett monogrammja tette, ugyanakkor a tudományos életben már évszázadok óta parázs viták övezik ezt a diplomát. Először Cornides Dániel vetette fel az 1770-es években, hogy az oklevél ma ismert változata talán nem az eredeti. Ebből pedig kirobbant a „bellum diplomaticum” – hazánk egyik legjelentősebb és leghosszabb diplomatikai vitája –, amelynek keretei között a pannonthalmi oklevél eredetiségéről folyt a diskurzus. Mára az a nagyjából egybehangzó vélemény alakult ki, hogy a ma is ismert pannonthalmi oklevél egy hiteles átirat, az eredeti azonban elveszett. A történelemtudományban még ma is kitüntető figyelemnek örvend ez a diploma, az oklevél kronológiai rétegeiről viszont még nem született teljes egyetértés.

A történeti nyelvészet ez eddig nem vette alaposabban górcső alá a pannonthalmi apátság adománylevelét, aminek elsősorban az lehet az oka, hogy a nem eredetiben, hanem interpolációban ránk maradt oklevelek hosszú időn át a nyelvtudományi érdeklődés periferiáján helyezkedtek el. Az utóbbi évtizedekben azonban némiképpen fellendült az érdeklődés az ilyesféle oklevelek iránt, Szőke Melinda pedig kidolgozott egy módszert a nyelvtudományba való integrálásukhoz (2015). Jelenlegi ismereteink szerint a pannonthalmi alapítólevél két évszázad alatt több – valószínűleg négy – szerkesztés után nyerte el a mai szövegezését, és tizenhét átiratban maradt ránk. Előadásomban azt mutatom be, hogyan kísérlem meg rekonstruálni az elveszett 1001-es oklevél szórványait. A komparatív módszer keretei között minden szórvány esetében felsorakoztatom az összes átiratban megjelenő névalakot, ezeket pedig különféle nyelvtörténeti (elsősorban helyesírás-történeti, hangtörténeti, morfématörténeti, etimológiai) szempontok szerint összehasonlítom. A mutatózó különbségek alapján minden átirat szórvány-előfordulását megkísérlem valamely kronológiai réteghez kötni, így körvonalazódhat, hogy a ma ismert oklevél tizenöt szórványa közül melyek lehetnek utólagos betoldások, és melyek szerepelhettek már az eredeti oklevélben is. Az itt bemutatandó módszer nem csupán egy diplomára alkalmazható, a jövőben ugyanis egy oklevélcsoportot kívánok ezzel vizsgálni.

Irodalom

- ÁSznt. = Fehértói Katalin 2004. *Árpád-kori személynévtár 1000–1301*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bárczi Géza 1951. *A tihanyi apátság alapítólevele mint nyelvi emlék*. Nyelvészeti Tanulmányok 1. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- DHA. = *Diplomata Hungariae antiquissima. Accedunt epistolae et acta ad historiam Hungariae pertinentia. 1. Ab anno 1000 usque ad annum 1196*. Edendo operi praefuit Georgius Györffy. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1992.
- FNESz. = Kiss Lajos 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára 1–2*. [4., bővített és javított kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Györffy György 2000. *István király és műve*. [3., bővített és javított kiadás.] Budapest: Balassi Kiadó, Budapest.
- Szöke Melinda 2015. *A garamszentbenedeki apátság alapítólevelének nyelvtörténeti vizsgálata*. A Magyar Névtárhivatal Kiadványai 33. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.

Simon Viktória

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

A történelem szaktárgyhoz kapcsolódó szövegértés és olvasásstratégia-használat mérése középiskolás tanulók körében

Az írott szövegértés szaktárgyakhoz kötött mérési és fejlesztési lehetőségeinek megközelítése nem jellemző hazánkban, holott minden szaktárgynak megvannak a saját szövegtípusai és az ezekhez kötődő feldolgozási módjai, kognitív és metakognitív olvasási stratégiái, amelyek ismerete és használata befolyásolhatja a szövegértés eredményességét. Történelemórán számos verbális és verbális-multimediális szöveggel találkozhatnak a tanulók.

A pilotkutatás középiskolás tanulók a történelem szaktárgy szövegértéséhez kapcsolódó szövegfeldolgozási stratégiahasználatának feltérképezését, valamint a történelem szaktárgyhoz kapcsolódó szövegértési szint vizsgálatát tűzte ki célul. A hipotézisek a következők:

H1. Az olvasási stratégiák ismerete és alkalmazása kimutatható összefüggésben van a szövegértési eredményességgel.

H2. A történelem tantárgy tanulása során értelmezendő szövegtípusok fajtája (írásos történelmi forrás, táblázat, folyamatábra) befolyásolja a szövegértés eredményességét.

A vizsgálati mintát 49 tizenegyedik és tizenkettedik évfolyamos tanuló alkotja. A szövegértési tesztben a középszintű történelemérettségi feladataiból kiválasztott, azonban fiktív történelmi adatokkal módosított szövegekkel találkoztak a kitöltők, hogy lexikális tudásuk ne befolyásolja a szövegértési mérés eredményét. A stratégiahasználati kérdőív 28 állítást tartalmazott a szövegértési teszt kitöltésével kapcsolatban. A tanulóknak 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán kellett kiválasztaniuk a saját szövegértelmezési folyamatukra jellemző stratégiákat. Az eredmények alapján a hipotézisek részben igazolhatók. A tanulók a táblázat értelmezése során több kérdésre válaszoltak helyesen (70,92 % a jó válaszok aránya), mint a szöveges forrás és az ábra értelmezésénél (57,96 %). A kérdőív eredményeiből képet kapunk a tanulók által ismert, alkalmazott és eredményes szövegfeldolgozási stratégiákról. A későbbiekben érdemes lehet a szaktárgy keretei közé illeszkedő fejlesztési gyakorlat kidolgozása.

Irodalom

- Csikós Csaba – Steklács János 2006. Metakogníció és olvasás. *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*. Budapest: Dinasztia Tankönyvkiadó. 75–88.
- Józsa Krisztián – Steklács János 2009. Az olvasástanítás kutatásának aktuális kérdései. *Magyar Pedagógia* 109: 365–397.
- Kelemen-Molitorisz Anikó 2009. Szakközépiskolás tanulók olvasásstratégiahasználatának felmérése a MARSÍ kérdőívvel. *Magyar Pedagógia* 109: 287–313.
- Petőfi S. János – Benkes Zsuzsa 2002. *A multimediális szövegek megközelítései. Kérdések – válaszok. Bevezetés a statikus 'verbális elem + kép/diagram/...' típusú komplex jelek szemiotikai szövegtanába*. Pécs: Iskolakultúra.
- Voss, J. F. – Silfies, L. N. 1996. Learning From History Text: The Interaction of Knowledge and Comprehension Skill With Text Structure. *Cognition and Instruction* 14(1): 45–68.

Szymanowska-Ciepły, Katarzyna

Jagelló Egyetem (Uniwersytet Jagielloński)

Nyelvészet doktori program

Barna, fakó, fehér, kék vagy inkább szürke?

– a szürke állatszínnev változatos jelentésköre

Az előadás a *szürke* szó jelentéskörét az állatszínezet jelölésének kontextusában vizsgálja. A kutatás célja a *szürke*-nek mint állatszínnevnél a jelentéskörét leírni és ebből kiindulva tárgyalni az élőlényre vonatkozó színnevek jelentésének összetettségét.

Az elemzés szélesebb perspektívába helyezi a lószínűk szemantikájára összpontosító doktori disszertációm egyik fő kutatási problémáját, az állatszínnevek és a kapcsolódó alapszínek, például a *fehér*, a *fekete*, a *szürke* és a *sárga* relációit. A kutatás azt a kérdést járja körül, hogy hol húzódnak a színnevek határai, és az olyan állatszínnevek, mint a *szürke*, mit árulnak el a kategorizálás folyamatáról.

Az elemzés nyelvi anyagát zootechnikai, tenyésztési, biológiai és ismeretterjesztő publikációkból, illetve a kutya-, ló- és macskafajták esetében a fajta tenyésztői és kedvelői által létrehozott internetes anyagokból állítottam össze. A kutatási anyagot a könnyebb összehasonlítás és áttekinthetőség érdekében illusztrált táblázatos adatbázis formájában rendszereztem, amely összesen 40 állat színezetével kapcsolatos elnevezéseit tartalmazza – vagy magát a *szürke* szót, vagy más, kevésbé telített színre utaló szót, amely rokon értelmű a szürkével.

A *szürke* szót tartalmazó elnevezéseket az alapszín jelentéskörétől való eltéréseik szerint elemeztem, valamint az olyan, kevésbé a színnel kapcsolatos tulajdonságok szerint, mint a szín egyenletessége és időbeli kialakulása. A *szürke* szót nem tartalmazó elnevezéseket állatfajok szerint csoportosítottam. Az egyes színezetek mögöttes genetikai hátterének, valamint a szín egyenletességének és kialakulásának a figyelembevételével mutatom be a viszonylag népszerű elnevezési tendenciákat. Ezután a kiválasztott példákat szemantikai szempontból elemzem.

A kutatás legalapvetőbb része az az esettanulmány, amely a *szürke*-nek mint lószínnévnek a szemantikai jellemzését adja a kapcsolódó alapszínnévhez képest. Komparatív módon megvizsgálom továbbá azokat az eseteket, amelyekben a *szürke* melléknév kutyák és macskák, valamint egyes vadállatfajták színelnevezéseiben fordul elő. Részletesen elemzem a *szürke* állatszínnévhez kapcsolódó színárnyalatokat is az azonos nevű alapszín viszonylatában. A rokon értelmű elnevezések esetében azonosítom a *szürke* legnépszerűbb alternatíváit és metaforikus kapcsolatait a *szürke*-vel. Az elemzés során ugyancsak figyelembe veszem a *szürke* melléknévvel leírt színezetek másodlagos, a színnel kevésbé kapcsolatos tulajdonságait is, kitérve arra, hogy ezek hogyan befolyásolhatják a *szürke* mint állatszínnév jelentéskörét.

Irodalom

- Benczes Réka – Tóth-Czifra Erzsébet 2016. Piros és vörös színneveink korpuszalapú kognitív nyelvészeti vizsgálata: produktivitás, figurativitás és alapszínnévi státusz. *Magyar Nyelvőr* 149(1): 51–71.
- Berlin, Brent – Kay, Paul 1969. *Basic Color Terms. Their Universality and Evolution*. Berkeley: Los Angeles University of California Press.
- Conklin, H. C. 1973. Color Categorization. *American Anthropologist* 75(4): 931–942.
- Székely Gábor (szerk.) 2018. *A színek és a színnevek világa*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Taylor, J. R. 1989. *Linguistic categorization: Prototypes in linguistic theory*. Oxford: Clarendon Press.

Tóth Arianna Teodóra

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott nyelvészet doktori program

Az érvelő esszé a középiskolai felvételin

A nyolcadik évfolyamos tanulók által megírt középiskolai felvételin típusfeladat az érvelő fogalmazás. A Nemzeti alaptantervben foglaltak szerint

azonban a retorika, az érvelő szövegalkotás az általános iskolai tananyagban elenyésző mértékben van jelen. Kutatásom keretében azt vizsgáltam, milyen mértékben képes a felvételiző (14-15 éves) korosztály a fogalmazástípus tartalmi és szerkezeti sajátosságainak megfelelő szöveget létrehozni.

A mintát három általános iskola 102 tanulójának 2019 őszén írt próbafelvételije alkotta. A vizsgálati szempontokat és a kódtáblát Major Hajnalka (2015) érvelő fogalmazások vizsgálatához készített értékelőlapja alapján állítottam össze. A szempontrendszert a fogalmazás típusához és a tanulók életkori sajátosságaihoz igazítottam. A kódoláskor figyelembe vettem tartalmi és szerkezeti jellemzőket, a vázlatkészítést és a befejezetlenségre utaló jeleket is. Az így nyert adatokat statisztikai módszerekkel dolgoztam fel. A három tanulócsoport eredményeinek összehasonlítása mellett a vizsgált jellemzők közötti korrelációkat igyekeztem feltárni. Az eredményeket a feladatsor többi feladatában elért összpontszámmal is összevetettem. (Utóbbiból következtethetünk a tanulók általános tantárgyi teljesítményére.)

A vizsgálat tanulsága: a feladat értelmezésében és a tartalmilag helytálló érvek feltalálásában a tanulók többsége jól teljesített. Az érvelés logikai műveletének komponensei, azaz a tétel megfogalmazása és a logikai kapcsolat jelölése terén mutatkoznak a legnagyobb hiányosságok. A feladatsorban elért összpontszám szoros összefüggést mutat a szöveg helyes formai tagolásával. A vázlatkészítés pozitívan korrelál a megfelelő számú érv megfogalmazásával. Az érvek elvárt megoszlása azonban az elért összpontszámmal függ össze erősebben.

Irodalom

- Horváth Zsuzsanna 2008. *Írni jó. A szövegalkotás fejlesztése*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet. <http://ofi.hu/sites/default/files/ofipast/2009/05/323-351.pdf>
- Leitner Veronika 2019. A vita helye a közoktatásban. *Anyanyelv-pedagógia* 12(2): http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/img/keptar/2019_2/Anyp_XII_2019_2_12.pdf

Major Hajnalka 2015. *Retorika és szövegalkotás*. Budapest: Eötvös Kiadó.
Nemzeti Alaptanterv (2012). *Magyar Közlöny* 17: 290–446.
Tolnai Varga Piroska 2018. Diskurzusszervező elemek a diákesszékbén. *Anyanyelv-pedagógia* 11(1): 28–39.

Virág Ágnes

Budapesti Corvinus Egyetem

Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskola

A magyar parlamenti aréna: Figuratív eszközök együttműködése az átmenet időszakának politikai karikatúráiban (1989–1998)

A korábbi kognitív nyelvészeti és szemiotikai elemzések (Negro Alouque 2013; Pedrazzini–Scheuer 2019) bizonyították, hogy a politikai karikatúra figuratív eszközökben gazdag műfaj. Ezek a kutatások azonban egy-két fogalmi folyamatra helyezték a hangsúlyt, vagy a figuratív eszközök vizuális és/vagy multimodális megjelenését illusztrálták a kontextusból kiragadott példákon keresztül.

Jelen kutatás a figuratív eszközök összefüggéseire hívja fel a figyelmet; figurativitáson pedig „a létező dolgok és események fogalmi konstruálását” értjük (Kövecses 2020: 27). A vizsgálat célja az, hogy a választott korpuszon belül azonosítsa és értelmezze a figuratív eszközöket, valamint azok egymással való összefüggéseit mintázatokban meghatározza (Charteris-Black 2004), ezáltal pedig átfogó képet adjon arról, hogy az adott korszakban hogyan alakult a parlamentről való gondolkodás a politikai karikatúrákban megjelenő figuratív eszközök tükrében. A vizsgálat korpusza a magyar rendszerváltás utáni átmenet időszakában (1989–1998) a napilapokban (Népszava, Magyar Nemzet, Magyar Hírlap) megjelent Parlament-ábrázolásokat (190 szerkesztői karikatúra) foglalja magában. A kutatás újdonsága, hogy egy korábban kognitív nyelv-

vészeti szempontból nem vizsgált, de a politikai diskurzusban és a nemzeti szimbolikában meghatározó témát (Kapitány–Kapitány 2002), a Parlamentet hosszabb időszakon keresztül tanulmányozza, így a fogalmi változásokat is mutató trendvonalak felállítását célozzuk meg.

Az átmenet időszakában gyakori volt a Képviselőterem ábrázolása, amelyhez leginkább A POLITIKA FIZIKAI KONFLIKTUS fogalmi metafora kapcsolódott. A Képviselőterem olyan arénává változott, ahol vizuális metonímiák tették érzékletessé például a fenyegetéseket és a feszültséget. A metaforákkal és különösen a metonímiákkal aktívan kapcsolódó íróniák az intézményi szintű demokráciadeficiten élcelődtek. Az átmenet időszakának politikai karikatúrái a fogalmi eszközök segítségével elsősorban az alakuló parlamentáris demokrácia kritikáját nyújtják, amelyben úgy tűnik, hogy a szereplők energiáját az örökös konfliktuskeresés és fenntartás köti le.

Irodalom

- Charteris-Black, J. 2004. *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Berlin/Heidelberg: Springer.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2002. *Magyarság-szimbólum*. Budapest: EFL.
- Kövecses, Zoltán 2020. *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge: CUP.
- Negro Alousque, I. 2013. Visual metaphor and metonymy in French political cartoons. *Revista española de lingüística aplicada* 26: 365–384.
- Pedrazzini, A. – Scheuer, N. 2019 Modal functioning of rhetorical resources in selected multimodal cartoons. *Semiotica* 230: 275–310.

A KONFERENCIA ELŐADÓI

Bartha Blanka

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Bodó Csanád

ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti,
Szociolingvisztikai és Dialektológiai
Tanszék

Bodziony, Zuzanna

Jagelló Egyetem
(Uniwersytet Jagielloński)

Csényi Péter

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Csizmadia-Garami Judit

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Csobády Csilla

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
Közép-európai Tanulmányok Kara

Gágó Zsófia

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Gyenei Kornélia

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Havasi Zsuzsanna

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Könnyü Laura Krisztina

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Mocsári Bernadett

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Nagy Dóra

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Nagy Károly

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Pálinkás Balázs

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Sarnyai Vivien

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Simon Viktória

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Szymanowska-Cieply, Katarzyna

Jagelló Egyetem
(Uniwersytet Jagielloński)

Tóth Arianna Teodóra

ELTE BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola

Virág Ágnes

Budapesti Corvinus Egyetem
Szociológia és Kommunikációtudomány
Doktori Iskola

Vladár Zsuzsanna

ELTE BTK Alkalmazott
Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék

18. Félúton konferencia

Szervezőbizottság:

Bajzát Tímea Borbála

Kopcsák Róbert

Mayer Péter

Turcsik Bíborka

*az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
másodéves doktoranduszai*